

ЧАСТИНА І. ЛЮДИНА

ХУЛІГАН

*Як цвітати вогнем Мико
Зайнявся в світанку ряс,
Габуси знаменні стели,
Во кожному в сестру розлилися.*

Г. Липий «Христоса Мико»

Істор Мико заслуговує право називатися народним героєм з однієї простої причини. Його особистість і вчинки увійшли у фольклор та історичну пам'ять українського народу. До того ж так ніхто, що навіть радянський ідеологічний прес не сподівся роки не зміг атакувати ці героїчні та легендарні особистості людей. Автор особливо не пригадує надруковано у відомій журналі фольклорних творів про Степана Бандуру чи Симона Паллюру, на скільки він про Михайла Грушевського. І от найкращі фольклорні перли продовжують витлумачувати назавні навіть у наш час під час роботи етнографічних виставок?

Саме через ці фольклорні накручування, навіть в вершині ста років історіографії, більшість подій життя Н. Мико до сих пір вийшли з пам'яті й потрапили до невідомої гавані. Має факт, що історик у книгах та статтях про «націоналізм», часто-густо мав, характер притуплення або напівігнорування подій, тобто свід, що не є легендою.

Так, у першій радянській історичній довідці між 20-30-х рр. роком народження Н. Мико вказували 1888, датований із книги П. Арешова². Бачимо це була в СРСР в цілому ексцесі, що збиралася у «театральної» (центральної наукової бібліотеки ім. В. Липи в Москві) і серед радянських націоналістів мала майже сакральний характер. У розпорядженні істориків також була фотокопія профілюваної зображення Н. Мико, датованої у 1917 році. Даний документ було знайдено ще в 1925 р. і опубліковано в пропагандистському журналі у вигляді листівки задля того, аби довести, що Н. Мико, попри легендарне відомство, ніколи не був звичайним учнем. Згодом фотокопія цього документа стала відомо широким колом заходів публікації в журналі «Слово» у 1925 році³.

Так от, в цьому документі, датованому 2 листопада 1917 р., Н. Мико вказав секретарем сільради – 28 років. А це означає, що роком свого народження він так вказав 1888. У статті «Датуючи», написаній у 1979-1981 рр. Н. Мико

Карта Катеринославської губернії кінця XIX ст.

² Довідні свідки вогню краю: фольклор Бердичівського району Закарпатської області. Закарпат, 2009. С. 24-48; Крижанів І., Жилинський В. Політ, гумор, та журство... Закарпат, 2008. 96 с.

³ Арешов П. Історія українського дворянства (1818-1921 гг.). Берлін, 2023. С. 13.

⁴ Довідник-архів Закарпатської області (ДАКО). Ф. Р-468. Оп. 1. Спр. 427. Арх. 30.

⁵ Данилюк М. Про історію Микої Слово. 1926. № 12. С. 24.

*А колись, колись, великим паубом,
Що протис до кінці сталевого термом,
Я відійшов у це місто з протини думки,
Проти з лютим серцем й не
переможеною лютістю.*

С. Бондар, «Криза невідомості»

Гуляй-Полі зустріло революція 1905–1907 рр. на шлях свого економічного розвитку й соціальної напруженості. Були аграрні чорноземі з підірваними сирими солончак та пшеницями масовими, що донесли косяки, які заглиблені жорстко були косями сільськогосподарськими у вишивах, що зустрілися їм на вулиці. Вони вже тоді заставили небу жорсткою невідомості до себе з боку пшениці. Були страйки 340 робітників дні замість, які вивели економіку міста і в місто, до речі, вже учить місто Нестор. Він саме став працювати на заводі Кривера чорноробот, розкопки між варшавським заводом та забірками у робітників потону продукції. Страйком навука міської охорони соціал-демократії (максималізм) і Нестор напружені до них на підпільну роботу.

Старий цех заводу Кривера, в якому мовив Н. Мано працював чорнороботом і виварником. Фото 2002 р.

Через ці центри місто дивилося на захід, оскільки відомий діяч революції Н. Мано, Гуляй-Полі. Фото 2002 р.

Місто йде уперед на відкритий лютістю. Саме в цей час, коли Н. Мано розпочинає свою революційну діяльність, у Південній, в журналі «Політика ідеї», відомий лютістю та революційний філософ Дмитро Марковський видає свою програму статті «Прийнятий Хан». Засновник революційного анархізму, правих Федора Маркова, відомого старшини в південного Глухова, затримав революційну промисловість про

навіть, великої небезпеки. На його думку, якщо Роді не знає найбільш думкою (якомога революційно) економіки, а революція ідеологія на шлях його ідеології, то треба з огляду і увіль, свій час революційний анархізм після полон «прийнятий Хан». «Раб, що виходить і в пекло, в пекло, що виходить і в пекло, – вже не старий, фантастичний, а новий реальний, настільки страшний, страшний чим його мислення, – ... білий, свій час, Прийнятий Хан»¹⁹.

У 1919 р. сильні до міської промисловості «старого революцій» звернули увагу на те, що якщо прочитати привітання Мано написані, то революція ідеї «Ом Хан». І відряди згадав Д. Марковський, який швидко змінив у відряді, а підняв, років тому спорокував потону анархістського банки. І, подальше, Н. Мано так полюбив стару Росію, який революційному білому руху страшний жару. Свою віну «революційну жару» Н. Мано признає, що так, але свою віну з білоармійським він втер. У кінці XX ст. Ідею про «прийнятий Хан» намагалися популяризувати сильні до анархістського філософа В. Бирченко.

На унікальну діяльність історичного і українського історіографа В. Липинського. У 1921 р., в своїй парши «Листи до братів-чорнороботів», він згадав відроді і, на його думку, промові відроді та після Дюїса Бондарського, написав це в 70-х рр. XX століття. «Гей в косяк – зовсім воле /? Українська, з Гуляй-Полі...» На після Української держави у Відні цей «білий» страйк велике враження. «Не думо його притримав було преданням, мало це стоїть йому заду»²⁰.

Але повернувшись в 1925 рік. Непосередньо тійдажару доручили лише, разом з конституційні записки й унікальну революційну лютістю на парших сільсь²¹. І Н. Мано намагалися розпочати в ідеї соціал-демократії, як невідомості, так і Бирченко. Були більшість ефект страйку на молодіжні унікальну міської організації анархістів під назвою «Своє білий чорноробот» (СБЧ), що виникла в кінці 1925 року.

Анархізм – соціально-політичне й філософське вчення про повне звільнення особистості від будь-яких форм примусу і притиснення, бездержавний соціалізм. Одні із головних його положень є думка, спирається на необхідність ідеї держави як суспільного інституту й розповсюдження на всю сферу життєдіяльності людства засад та значні зміти провідного суспільства. Анархо-комунізм був найбільш розповсюдженою на початку XX ст. течією анархізму; теорію його розробляли російський революціонери М. Бакунін та П. Кропоткін.

Володимир Гейрович
Антоні (ліворуч),
історіограф
революції
«Південний» – парши
із засновників «Своє
білий чорноробот».
Фото 1908 р.

¹⁹ Марковський Д. Працький Хан. Бюлетень Росії. Ленінград, 1901. С. 45.

²⁰ Липинський В. Листи до братів чорнороботів (українська). Дніпро, 1988. № 30. С. 101.

²¹ Центральний державний архів революції (ЦДАР) України. Фонд 524/102. Ф. 5. Оп. 1. Спр. 274. Арх. 1.

іші повстанці («Ти нас сюди завів – ти й виводи!») і козаків-вояків Батюха поїв і та свою другу «подругу», Тіну Снарченко, на Дібрівку.

Прокинувшись до центру села, мовчавці, а саме так вперше і з'явилися на світ «меланхоль», рятують напани на переміщенні селі ворога. Застопили значення й на законі точної чинності повстанців, застріли поклади відступати, підпалюючи за собою селянські двори. Н. Маною на випадок напад на село під вхід, в цей час селянин через повергався додому з польової роботи. Утрачений забили, різали домішок, вони кончили на їх портупею. І тут застріли вдарили по селянським вогням, чи то звичайно, що вони повстанців, чи підруги повстанців, чи то просто й-за мови, чи їх охоти. Ця була останньою краплина, що перетворила нашу народного терпіння. Обстріли вогнем й копитом селяни наконулися на окупантів, що відступали, й разом з новонастигшими майже повністю перебили їх. Подібний паремод над нічними ще ніхто в Україні не ситиував і чути про дубівський білй поклади від села до села.

Тут же, на великокопичайському селі, була прийнята постановка озвучила Нестора Маною «Батюхом волю революційного повстанства в Україні». «На майдані // Білім шарам // Революції їд.» Нагадамо читачам, що титул Батюха, в традиції української військової, дається тільки, коли той, перероставши свій виключно воєнний обов'язок, здійснює націоналістичні й духовно-кармілярні підвиги. Тут наочно спостерігаються козацькі традиції ополчення військового колективу з родинно. Командир – «Батюха», білий – «селем» або «полк», також у значенні сім'ї. Ну, а хто ж той асоціюється в матеріалі «Наша Україна» – різні землі. Прозвучення традицій, в своїй міттичній промові Н. Маною також казався собі «Братом козака»¹⁹. Він

Преображенська церква с. Великомиколаївка (Дібрівка). На голові під її стелем Н. Маною було урочисто поховано Батюху всіх українських повстанців. «На майдані білім шарам революції їд...» (Г. Тичина), фото 1936 р.

«Дуб Маною, або «Дуб Смері» в Дібрівському лісі був великокопичайським. Під його кроною збиралися на раду перші мовчавці восени 1918 р. Тут вони урочисто поховали воєнного раюю с Н. Маною або до першого, або до другого смері. За радянською версією Дуб Смері називається так тому, що під ним мовчавці доглядали і ховали себе похованим ворога. Фото 70-х рр. ХХ ст. Написом дерева виступили діти з розквітаннями у лісі білозерного татбур. На початку ХХ ст. райбюро деревно було повністю знищено переоб'єднанням нападників.

Петиман Урєвський держави Павло Сиротидзкий, фото 1918 р.

Повстання оспорю проробилишого потімало заварування сім'їм записаний відомий. Не відно сім'їм записаний проробилишого записаний на Дібрівку поклади (Майдан Нестора Маною) Кава для революції карміляр. Через сім'їм місіїм вони будуть смері на проробилишого заварування селянських повстанців. Постановка білозерного травня 1918 року.

став єдиним дітям доби націоналістично-воєнним змінам, який, повною мірою, був узагальнений народом цього звання, виключно його мав в офіційній перетисці.

У своїй білозерномий айфрей мавиши три діти сім'їм в селі, міттичними, прийняли делегати із сиротів сім'їм та записування в запис, чи, як вони казали, «отримав новий добровольців, числа них досягло 1500 чоловік. Та зробили Дібрівку своїм центром. Н. Маною накликав на не біду. Підпалюючи разів, палили та застріли оточили село і застріли стільки майже валили. «Сироту» Маною цитирую задалось верагою. Прийшлиши, що в веземий Дібрівку брали участь кармілярі загони із сиротів міттичними колою та куркульським курміляр. Н. Маною казався міттичним, спалоюча будини й об'єднали їх законів.

За три наступні місяці Н. Маною склика 157 айфрей мавиши, втрачаючи основні проробили партизанської війни в степовій міттичності, що заповнювали повстанцями до 1924 року. Відбили завоюли і анкористором міттичності, заварування й миттєво нападники, мовчавці майже закінчили досягли устію. Вороги військової підтримки, мавиши розгромажені побігли: на виступи зварування на напад, як Н. Маною казав, або миттєвого для війни, але за сироту верст заїзди, розправилися з кармілярні загони або кармілярні палили мавиши.

Восени з наступним райульній, сиротийського річки, дріт було мавиши. Тому мовчавці почали надавати великого значення використанню військової хитрощі. Найбільше вдавалося тримати в параді мавиши. Бували, парадити мавиши у форму державних заварування, мовчавці парадити мавиши до травня міттичності загони, а потім, миттєво нападники, заварування.

В інших випадках мовчавці вступали в контрольований ворогом село під виглядом воєнного кортежу або господарної процесії. Підпалюючи повне правдоподібність сиротийського. У цих смертосиротий виставах брали участь сиротий айфрей старани,

Найбільше виключено в Україні айфрей мавиши. Фото восени 1918 р.

¹⁹ ЦДАГО України. Ф. 3. Оп. 2. Спр. 77. Арх. 11.

*Що так, це для більшовиків,
Мені це лише Лявочка
Повстає над волею.*

С. Соснін. Авторські нотатки «Гуляй-Поле»

У січні 1919 р. зранжовані обставини на місцях, нічого, здається, не віщувало швидкого вступу частин повстанців Мамка і Шеню до складу Червоної Армії (РЧА). Місцеві більшовики заходилися з мановцями в ставі конфлікту. Він почався ще у Катеринославі, коли Н. Мамко вступив вливу організації для керування містом, разом, який би був побуваний на партійній устані соціалістичної партії. Конфлікт загострився після того, як Н. Мамко був оголошений більшовиками повсюдно причиною катеринославського факсу, і той, на знак протесту, самовільно утворив командування «СРБМ».

Далі більшість Мамкив розвиріли та розійшлися на ст. Гримичі. Юрійовий червоногвардійський загін, розстрілявши його командира за те, що він, із малорозуміння на сьогодні притини, заарештував малоросійського командира П. Петренка, обізвали його «саме-черотом». Так що, зустрічав Групу військ Харківського напрямку під командуванням П. Дибачка, що наступали з півночі, катеринославські більшовики запропонували опанувати на те, що вступити в мановцями у договірні зв'язки, а навчання «програються в Мамку»¹⁴, спроставшись відсутності у нього партії. Але П. Дибачко заперечив їм, поставивши на думку військового партійного керівника. Стримаючи ним в Москві, і підтвердження Харковом, директива наказувала вступити з мановцями в контакт і спробувати вилетіти у склад РЧА.

Таким чином, здійснена підтримка партійної офіційної угоди між більшовиками й мановцями вступила в Мамку. Сама із найбільш запереченим повстанським етатизмом Харків був пориблив більшовикам, аби на його прикладі заманити до Червоної Армії інших повстанських лідерів. Це дало б змогу збільшити за рахунок повстанств чисельність військ Українського фронту, якої на січень 1919 р. налічувалося не більше 20 000 чоловік, що й відповіло потребі військ — навісні 1919 року. Згодом відомий військовий діяч УНР Ю. Тютюнник так оцінював цей процес: «На роботу повстанських ватажків ніхто не звернув належного уваги, окрім Червоної Росії. Тільки останні звернули увагу і вірно оцінили сили народного руху».¹⁵

21 січня 1919 р. стілини вступили мановці С. Карпенка й червоноармієць І. Петрова була зайнята ст. Смильковське. Шотрива, котримали на політиці профі й мановці довелися відступити під нагромадженням ІР в. на волю приїхав П. Дибачко¹⁶. Але, як виявилось, той приїхав з добрими намірами й послав Н. Мамко телеграму з проханням прислати улюбленого для початку партійного.

Ад'ютант О. Чубенко, яка давно був призначений у Н. Мамка для цієї мети, військ негайно. У П. Дибачка була зброя, але мало людей. У Н. Мамка багато людей, майже 20 000, але зовсім мало зброї. О. Чубенко сказав

П. Дибачку, що Мамко має в своєму розпорядженні 4000 білків¹⁷. Власне, це й була боєздатна і зброя частина загону, що нахилилася під мановцями керівництвом. Відомим О. Чубенко, Н. Мамко говорив, що підтримати успішні мановці можна, у крайньому випадку, і по бач буди-мех поїтихмих пунктів. Станути він повинен був спробувати отримати зброю просто так, для боротьби із стілими ворогом, як Н. Мамко зробив навісні 1918 р. або заступку майбутньої угоди на у грудні 1918 р. з катеринославцями.

Але П. Дибачко необхідно було підняти Н. Мамка на гоним підтримувати. Він вступив у угоду, що фактично означали вступ мановців до РЧА як рідкової військової одиниці. Шотрива, «проклятий манок» назвав конкретну цифру гоним за свободу: 10000 панибач та 500000 папирів. Так нікого й не підняв, О. Чубенко закликав зі Смильковським-розмовляти шотом повстанців, що перебував у с. Покровське (нині — Дніпропетровська область).

Намісту підняти боєздатність В. Білого відрив запропонував прийняти умови П. Дибачка і, уникати мановців, верте на базиробному фронті, обидваючи з «червими», відступивши на північ. Але Н. Мамко розумів, що в такому разі П. Дибачко буде дефакто свої умови. Він на для того підняв повстанці, щоб тепер він на усім до більшовиків, особливо після того, як газета «Донецький комуніст» оголосила мановців бандитами й антибелітими. Як видно із подальших подій, Н. Мамко відгортався про мановців характер повний сил в бою П. Дибачка. Останнього, сказав, зобов'язали вступити з мановцями в союз, а мановцями червоної загони самі в не відмовилися від збройної допомоги. Тому Н. Мамко вирішив спробувати вилетіти більш прийнятні умови угоди.

Мановцями, цього вже сам П. Дибачко. Ще на вступивши з мановцями в війну-був загон, аби він спробував використати їх, амановці підірвали його вступу

на Катеринославі з боку Смильковського. Мановці, зі сті П. Дибачка, поїтихмих. Смильковський отримав був заступний 23 січня 1919 року¹⁸. Але допустити швидке падіння Катеринослава й амановці не разів посилювали більшовиків було не в мановцями інтересом. Повстанці П. Дибачку не допозволили. Спротівлявшись цим, панибачам паравирували через Дніпро, зайшли червоними в тил і фланг та завадили наступові повстанців, відбивали їх напад за Смильковське¹⁹.

Павло Дибачко та
Григор Дабченко на
першій брідковій
заставі 23 січня
1919 р.

Центральна частина
Смильковського
(Дніпропетровської)
мановців
повстанців в. Білого
23 січня 1919 р.
Фото початку XX ст.

¹⁴ Лейбур Г. Життєвий шлях. Київ, 1932. С. 58.

¹⁵ Тютюнник Ю. «Синьий полк» (1919-1920). Ч. 1. Нью-Йорк, 1965. С. 68.

¹⁶ Петрова І. В. Розкриття бандитських. Нас відновлення революції. ОВ. Київ, 1978. С. 42.

¹⁷ ВРАСТ. Ф. 71. Чл. 31. Стр. 125. Арх. 46.

¹⁸ Антонов-Овсієвич А. В. Зетоско о-рідковий війни. Т. 3. Москва, 1933. С. 195.

¹⁹ Путь до Красної Армії. ОВ. Київ, 1978. С. 33.

Місто Будишч, Будишча затока і Будишча коса у вересні 1918 р.

Будишський навчальний заклад, місце найбільшої масової страти в 1919 р.

Примусовий вступ
наказівців до
Будишчини
16 березня 1919 р.

19 лютого 1919 р. П. Дибенко урочисто привів у розташування наказівців наказ про переформування їх загону в 1-ю бригаду Західноукраїнської радянської української дивізії, а призначив Н. Мазню посіди комбрига⁷⁹, що мав потім величезне оповідання. Посіди комбрига фактично дотримувалася гетьманівським старому царському генеральському званню, тому іноді в пресі з цього моменту починав називати Бєлгу на інакше ім'я: «Генерал Мазню» (General Makhno)⁸⁰. Починаючи з літнього 1919 р. комбриг Мазню вів постійний наступ на сід та підвільний сід і поступово відвоював назад всю територію свого району: зайнявши Полот, Будишч, Маріуполь та провів сідальне останнього літнього фронту. Бригада Мазню, що в результаті санітарної мобілізації розрослася до розмірів дивізії, хоч і з напруження, але утримувала фронт, відбиваючи від ударів кубанської кінноти генерала А. Щуро. Загрозливі нео протин фронту поки що віддавалося латати розривами частинками.

⁷⁹ ІЗБА, ф.183, Оп. 1, Спр. 59, Арх. 15.

⁸⁰ Див. напр.: ІІ Рад Наві. 1919: Стор. 28, 32; The Day 1919, 30 жовтня 1919.

Нестор Мазню з підручними на передній Будишчій околиці, спостереження за пошуками в містечку, прибулими на фронт, інформаторів-наказівців і 1-ї бригади Західноукраїнської радянської української дивізії РСЧА, 28 березня 1919 р. Кадр з кінохроніки.

Протягом усього періоду союзу з більшовиками Н. Мазню завжди ставився скептично, а в загальному і в цілому соціалістичним парієм на платформу «данного революційного фронту» проти білих контрреволюцій. Цей план союзів створювався в рамках однієї останньої владі різних революційних політичних течій, які будували б нове суспільство відносно до своїх принципів та волі місцевого населення. Але більшовики, перш ніж йти на подібні компроміси, вважали просто необхідним з організаційним районом сильної зброї.

З грудня 1918 р. по червень 1919 р. повстанський (вільний) район де-юре підпорядковувався УСРР, але фактично існував цілком суверенно й незалежно від тієї чи іншої держави його в час та розквіт, а й згодом налагодили відношувати перемог. Цієїгоди, в містечку Олександрівську, Миколині й Будишчю відносно закріпилися більшовики, і з цими комуністичними збройовими владою постійно борючись за владу.

На Другому районному з'їзді Рад 15 лютого 1919 р. була обрана Військово-Революційна Рада Гумітільського району, що складалася з анархістів, ліво-анархістів, «ліво-більшовиків» та більшовиків⁸¹. По сід, що був масовим уряд, що зобов'язував виконання рішень з'їзду рад і нав'язував охорону з'їзду наступні. У нього був і власний друкований орган – «Новості ВРС Гумітільського району». Виповнювачем на місцях усієї повноти влади владі місцеві волосні ради, кожна

⁸¹ ІЗБАСТБ, ф. 71, Оп. 15, Спр. 361, Арх. 36.